

**PUOLUSTUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO
3/1999 vp**

Hallituksen esitys laiksi rikoslain 2 luvun 14 a §:n ja 45 luvun muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 1 päivänä kesäkuuta 1999 lähettänyt lakivaliokuntaan valmisteltavasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi rikoslain 2 luvun 14 a §:n ja 45 luvun muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 17/1999 vp) ja samalla määrännyt, että puolustusvaliokunnan on annettava asiasta lausunto lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Jukka Lindstedt, oikeusministeriö
- hallitussihteeri Seppo Kipinoinen, puolustusministeriö

- sotilaslakimies Harri Koskela-Koivisto, pääesikunta
- ylitarkastaja Johanna Karlström, Rajavartiolaitos
- varapuheenjohtaja Risto Rautava, Upseeriliitto ry
- puheenjohtaja Harri Siren, Päälystöliitto ry
- varapuheenjohtaja Petteri Leino, Sotilasammattiliitto ry
- puheenjohtaja Veli-Matti Mattila, Merivartioliitto ry edustuen samalla Rajavartioliitto ry:tä sekä Valtion yhteisjärjestö VTY ry:tä
- toiminnanjohtaja Anssi Törmälä, Varusmiesliitto ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslain sotilasrikoksia koskeva 45 luku.

Periaatteelliselta kannalta tärkein muutos voimassa olevaan rikoslain 45 lukuun nähden on sotilaiden poliittista toimintaa koskeva sananvapauden rajoituksen poistaminen. Hallitusmuodon 1 päivänä elokuuta 1995 voimaan tullut perusoikeusuudistus ja Suomea velvoittavat kansainväliset ihmisoikeussopimukset merkitsevät, ettei sotilaiden säilyttämiselle sananvapauden suhteen muista kansalaisista poikkeavassa ase-

massa ole enää laillisia perusteita. Yleisesti on kuitenkin katsottu valtakunnan turvallisuusnäkökohtien edellyttävän, että puolustusvoimissa kantahenkilökuntaan kuuluvina palvelevien poliittista sitoutumista täytyy voida rajoittaa. Tätä koskeva rangaistussäännös ehdotetaan sisällytettäväksi rikoslain 45 luvun 18 §:ään.

Rikoslain 2 luvun 14 a §:ssä säädetään sotilasrannon menettämisestä. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi momentti, jossa säädettäisiin,

että alinta sotilasarvoa ei voida tuomita menetettäväksi.

Asevelvollisuuslain 50 a §:n 1 momentissa säädetään siitä, milloin asevelvollisena palvelevalle sotilaalle voidaan myöntää lupa osallistua poliittisten luottamustointien hoitamiseen ja poliittisiin tilaisuuksiin. Koska tällainen osallistuminen poliittiseen toimintaan ei rikoslain 45 lu-

vun uudistuksen vuoksi olisi enää riippuvainen esimiehen antamasta luvasta, ei myöskään enää olisi tarvetta luvan antamisen edellytyksiä koskevaan sääntelyyn.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Esitys on osa rikoslain kokonaisuudistusta. Sotilasrikoksia koskevaan 45 lukuun ei ehdoteta merkittäviä muutoksia. Sotilaiden poliittista toimintaa koskevaa muutosta lukuun ottamatta muutokset liittyvät ensisijaisesti lain kirjoittamistekniikkaan.

Osallistuminen poliittiseen toimintaan

Puolustusvaliokunta pitää asianmukaisena, että sotilaiden poliittista toimintaa koskevasta kriminalisoinnista poistetaan sananvapauden rajoittamista merkitsevä säännös. Kuten hallituksen esityksessä on todettu, hallitusmuodon 10 §:n mukaan jokaisella on sananvapaus, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Kun myös Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen 10 artikla sisältää säännöksen sananvapaudesta, ei ole löydettävissä perusteita evätä sotilailtakaan sananvapautta poliittisissa asioissa.

Hallituksen esityksessä mainituista syistä on kuitenkin perusteltua, että puolustusvoimissa kantahenkilökuntaan kuuluvina palvelevien poliittista osallistumista ja toimintaa voidaan rajoittaa. Siten ei ole tarpeen muuttaa säännöksiä niin, että ne antaisivat kantahenkilökuntaan kuululle mahdollisuuden osallistua poliittiseen toimintaan puolueiden jäseninä. Puolustusvoimien on kyettävä toteuttamaan tehtävänsä riippumatta valtakunnassa kulloinkin vallitsevista poliittisista voimasuhteista ja niissä tapahtuvista

muutoksista. Erityistä merkitystä tällä on poikkeuksellisina aikoina.

Uudistus on perusteltu poliittista toimintaa koskevalta osuudeltaan myös varusmiesten osalta, joilta ei ole syytä edellyttää puoluepoliittista sitoutumattomuutta heidän tietyn lyhyen ajan kestävän palveluksensa vuoksi. Samalla poistuu ristiriita, joka nykyisin on varusmiesten poliittisen toiminnan tietyissä muodoissa sallivan asevelvollisuuslain ja kaiken poliittisen toiminnan kieltävän rikoslain välillä.

Osallistuminen palvelusolosuhteiden kehittämistä edistävään toimintaan

Esitykseen liittyvässä asevelvollisuuslain 50 a §:n muutoksessa ehdotetaan, että varusmiespalvelusta suorittavalle asevelvolliselle on myönnettävä lupa osallistua palvelusolosuhteittensa kehittämistä edistävään toimintaan, jos osallistuminen voi tapahtua asianomaisen vapaa-aikana haittaamatta hänen palvelustehtäviensä suorittamista. Muutoin voidaan lupa myöntää, jos siihen on erityinen syy. Käytännön esimerkkinä tällaisesta toiminnasta hallituksen esityksessäkin mainitaan varusmiestoimikuntajärjestelmä. Ääritapauksessa esimies pystyy säännöksen perusteella halutessaan estämään varusmiehen osallistumisen ko. toimintaan palvelusaikanaan.

Valiokunta viittaa perustuslakivaliokunnan lausunnossaan (PeVL 3/1999 vp) ottamaan kantaa, jonka perusteella säännöstä voitaisiin edelleen kehittää lähtien siitä, että se toimii asevelvollisten suojana ja selkeänä ohjeena asevelvollisuuslain soveltajille. Puolustusvaliokunta ei näe perusteita haitata varusmiestoimikuntien

työtä, mitä kokousten pitäminen pelkästään palvelusajan ulkopuolella saattaisi merkitä.

Palvelusrikos

Palvelusrikoksia käsittelevän rikoslain 45 luvun 1 § 2 momentin 1 kohdan mukaan rangaistaisiin palvelusrikoksena myös päihtymys palveluksessa, mikä olisi luonteeltaan palvelusvelvollisuuteen kohdistuva teko. Sotilas tuomittaisiin palvelusrikoksesta, jos hän olisi palvelustehtävässä siinä määrin alkoholin tai muun huumaavan aineen vaikutuksen alainen, että hänen kykynsä suorittaa palvelusta olisi alentunut. Palveluspäihtymyksen rinnastaminen palvelusrikokseen merkitsee samalla teon enimmäisrangaistuksen nousemista kolmesta kuukaudesta yhteen vuoteen vankeutta. Lievissä tapauksissa säilyisi mahdollisuus edelleen kurinpitorangaistuksen käyttämiseen. Valiokunnan saaman selvityksen mukaan hallituksen esityksessä on tältä osin pidetty silmällä sitä Yleisen palvelusohjesäännön määräystä, jonka mukaan sotilas ei saa esiintyä päihtyneenä eikä nauttia alkoholijuomia esimerkiksi sotilasalueella.

Valiokunta toteaa, että huumeiden käyttö on yleistynyt myös asepalvelusta suorittavien keskuudessa. Valiokunta pitääkin perusteltuna, että

pykälän sanamuoto ottaa alkoholin ohella huomioon myös muiden huumaavien aineiden käytön.

Sota-aika

Puolustusvaliokunta kiinnittää lakivaliokunnan huomiota siihen, että rikoslain 45 luvun sota-aikaa koskevien säännösten soveltamisessa tehtäisiin ero niiden alueiden välillä, joissa puolustus-tila on saatettu voimaan ja niiden, joissa se ei ole voimassa. Erolla on merkitystä paitsi sota-aikana tuomittavien ankarampien enimmäisrangaistusten (19 §) kannalta, myös sotilasrikoksia koskevien säännösten soveltamisen laajuuden (27 § 2 ja 3 mom.) kannalta. Käytännössä puolustustilan voimaan saattaminen on suhteellisen nopeaa, sillä se tapahtuu asetuksella, joka on saatettava eduskunnan käsiteltäväksi.

Lausunto

Lausuntonaan puolustusvaliokunta kunnioittavasti ilmoittaa,

että se puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvien lakiehdotusten hyväksymistä edellä todetuin huomautuksin.

Helsingissä 16 päivänä syyskuuta 1999

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Ilkka Kanerva /kok (osittain)
vpj. Jaakko Laakso /vas
jäs. Reijo Kallio /sd
Seppo Kanerva /kok
Juha Karpio /kok
Antero Kekkonen /sd
Seppo Lahtela /kesk
Raimo Mähönen /sd

Tero Mölsä /kesk
Olli Nepponen /kok
Lauri Oinonen /kesk
Ismo Seivästö /skl
Anni Sinnemäki /vihr
Harry Wallin /sd
vjäs. Eero Akaan-Penttilä /kok
Aulis Ranta-Muotio /kesk.